

Türk Pozitif Hukukunda ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Bir Koruma Tedbiri Olarak Yakalama Usulü

Adil Şahin

Doç. Dr. | Karadeniz Teknik Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Betül Kalyoncu

Araş. Gör. | Karadeniz Teknik Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Öz

Özgürlük ve güvenlik hakkı, diğer insan hakları gibi, bir insan hakkıdır. Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Özgürlük ve güvenlik hakkının iki boyutu vardır. Birisi yakalama usulü, diğeri ise tutuklama usulüdür. Hukuk tarafından öngörölmüş bazı usul ve şartlar olamadan kimse özgürlük ve güvenlik hakkından yoksun bırakılamaz. Yakalanmış olan kişiler derhal yazılı ve sözlü olarak bilgilendirilmelidirler. Hiç kimse, bazı hukuki prosedürler sonrası açıklanmış olan bir hakim kararı olmaksızın, özgürlüğünden yoksun bırakılamaz. Bu usuller, olağanüstü halde, sıkıyönetim durumunda ve savaş durumunda değişebilir. Bu makale, karşılaştırmalı olarak, özellikle, Türk pozitif hukukundaki ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki yakalama usulü odaklıdır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk, Yakalama, Özgürlük, Güvenlik, Hak

Procedure of Arrest Within Turkish Positive Law and the European Convention of Human Rights

Abstract

The right to liberty and security is a human right, like other human rights. Everyone has the right to liberty and security of person. There are two dimensions of right to liberty and security. One of them is procedure of arrest, and the other is procedure of detention. No one shall be deprived of his liberty except in the some cases where procedure and conditions are prescribed by law. Individuals arrested shall be promptly notified, and in writing, or orally. No one can be deprived of his liberty without the decision of a judge after the expiry of some procedural of law. These procedures may be changed during a state of emergency, under martial law or in time of war. This article, especially focuses on procedure of arrest in Turkish positive law and in the ECHR by comperatively.

Key Words: Law, Arrest, Liberty, Security, Right

Giriş

Yakalama koruma tedbiri, kişi özgürlüğünü sınırlandıran hallerden birisidir. Türk pozitif hukukunda yer alan koruma tedbirleri arasında yer alan yakalama işlemi, idari ve adli yakalama olmak üzere ikiye ayrılmış; idari yakalama Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nda düzenlenmiştir. Adli yakalama ise esas olarak 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan düzenlemelere konu olmuştur.

Yakalama tedbiri, kişinin, hakim kararı olmadan özgürlüğünden yoksun bırakılmasına neden olduğu için belli şartlara bağlanmıştır. Sözü edilen şartların oluşmaması halinde kişinin yakalanması mümkün değildir. Hakim kararı olmadan kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılmasının hak ihlaline neden olmaması için yakalama işleminin gerçekleştirilebilmesi bağlamında sıkı şartlar getirilmiştir.

Türkiye'de yakalamaya ilişkin kurallar konulurken, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesinde yer alan "özgürlük ve güvenlik hakkına" ilişkin düzenlemeye benzer hükümler getirildiği görülmektedir. Zira, Ceza Muhakemesi Hukuku'nda yer alan koruma tedbirlerinin AİHS m. 5'te yer alan özgürlük ve güvenlik hakkının yansıması olduğu net olarak gözlemlenebilmektedir. Anılan bu durumun ortaya konması bakımından da işbu çalışmada, CMK'da yer alan düzenlemeler, AİHS bakımından da karşılaştırma yapılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, yakalama koruma tedbirinin Türk pozitif hukukundaki yargı kararlarına ne şekilde konu olduğunu göstermek adına bu tedbirle ilgili yüksek yargı organlarının vermiş olduğu bazı kararlar da incelenmiştir. Tüm bu incelemelerin yapılmasındaki amaç ise, Türk pozitif hukukunda yakalama tedbirinin ne denli özgürlükçü ya da başka bir ifadeyle AİHS ile uyumlu olup olmadığının tespit edilmesidir.

Çalışmada, ilk olarak yakalama koruma tedbirinin neyi ifade ettiği açıklanmaya çalışılmıştır. Türk hukukunda yakalama ile ilgili düzenlemeler incelenmiş ve AİHS ile bağlantılı olan noktalarda, söz konusu Sözleşme ve mevzuat hükümleri karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırmalar ve yüksek yargı organlarının konu ile ilgili üretmiş olduğu içtihatların incelenmesi sonrasında ise, bazı çıkarımlarda bulunularak bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

Bir Koruma Tedbiri Olarak Yakalama

Genel Olarak

Kişinin özgürlüğünün sınırlandırıldığı hallerden birisi yakalamadır. Yakalama, suç işlediği konusunda şüphe bulunması halinde, hâkim kararı bulunmaksızın, kişinin özgürlüğünün, ceza muhakemesinin yapılabilmesi adına, geçici olarak sınırlandırılması demektir.¹ Kişinin hâkim kararı bulunmaksızın özgürlüğünden yoksun bırakılması sonucunu doğurması bakımından da, yakalamanın, en ağır koruma tedbirlerinden biri olduğunu söylemek mümkündür.² Ayrıca, gözaltına alma ve tutuklama tedbirlerini mümkün kılmak için başvurulmuş bir koruma tedbiri olan yakalama, bu tedbirlerin uygulanması bakımından bir araç durumundadır.³

Yakalama belli bir biçime bağlı olmadığı gibi, kişinin hareket özgürlüğünü dilediği şekilde kullanabilmesi ihtimalinin ortadan kaldırılmasını gerektiren bir koruma tedbidir.⁴ Ayrıca belirtmek gerekir ki, kişinin geçici olarak durdurulması yakalama sayılmayıp, yakalama sayılabilmesi için söz konusu kişinin fiilen denetim altına alınması gerekir. Bu durum Adli ve Önleme Ara- maları Yönetmeliği m.27/1'de ele alınmıştır.⁵

Yakalama koruma tedbiri, diğer koruma tedbirlerinden farklı olarak “hâkim kararı olmadan herkes tarafından” uygulanabildiğinden, daha güvenCE- siz bir müessesedir.⁶ Ancak anılan bu durumun sonucu olarak da, yakalamanın şartları Anayasada ve kanunda sıkı bir şekilde düzenlenmiştir.⁷ Dolayısıyla, Anayasada, kanunlarda ve ayrıca usulüne uygun şekilde yürürlüğe konulmuş ve iç hukuk kuralı haline gelmiş uluslar arası sözleşmelerde belirtilen şartlar gerçekleşmedikçe, kişinin yakalanması veya benzeri bir işleme tabi tutulması mümkün değildir.⁸

1 Nur Centel, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama ve Yakalama*, 1. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 1992, s. 5; Nurullah Kunter ve diğerleri, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 16. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, s.768; Bahri Öztürk ve diğerleri, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013, s. 27; Hüsnü Aldemir, *Yakalama, Gözaltına Alma, Tutuklama, Adli Kontrol-Hürriyeti Kısıtlayan Koruma Tedbirleri*, Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 27; Serkan Cengiz ve diğerleri, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*, Ankara: TBB, 2008, s. 17; Veli Özer Özbek, *CMK İzmir Şerhi Yeni Ceza Muhakemesi Hukukunun Anlamı (Açıklamalı -Gereççeli- İçtihatlı)*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005, s. 314; Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 1. Baskı, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2005, a.g.e., s. 325.

2 Tosun, a.g.e., s. 631.

3 Pervin Aksoy İpekçioğlu, “Yakalama ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(Özel Sayı), 1215-1254, (2007), s. 1216.

4 Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s. 27.

5 Veli Özer Özbek ve diğerleri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014, s.282.

6 Burhan Kuzu, *Ülkemizde Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1997, s.188; Yurtcan, a.g.e., s. 325.

7 Nevzat Toroslu ve Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Savaş Yayıncılık, 2012, s. 235; Tosun, a.g.e., s. 632.

8 Bahri Öztürk“Şüpheli ve Sanık Hakları - Özellikle Savunma Hakkı”, *Yargı Reformu 2000 Sempozyumu Konuşmalar- Bildiriler-Tartışmalar-Belgeler içinde (668-681)*, 1. Baskı, İzmir Barosu Yayınları, 2000, s. 673.

Yakalama, niteliği bakımından “kaçanı engelleme” yetkisi veren bir tedbirdir. Bu nedenle, sadece, “yakalanan kişinin direnmesi durumunda” her türlü önlemin alınmasına ve zor kullanılmasına imkân vardır (PVSK m.13/3; CMK m.90/4). Zor kullanma ise olayın şartlarına göre “zorunlu ve olayın ağırlığıyla orantılı” olmalıdır. Dolayısıyla yakalanan kişiye karşı her türlü araca başvurulamayacağı gibi, alınan tedbirler durumla orantılı olmalıdır.⁹

Geçici bir tedbir olan yakalamanın sebepleri ortadan kalktığı anda, kişinin serbest bırakılmasına ya da tutuklanmasına ya da tedavi ve muhafazaya hükümlenmesi ihtimali varsa, resmi bir kurumda gözlem altına alınmasına karar verilmesi gerekmektedir.¹⁰ Aksi takdirde kişinin özgürlüğünün sebepsiz yere sınırlandırılması söz konusu olur.

Yakalama koruma tedbirinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ndeki karşılığı 5. maddede¹¹ düzenlenen “özgürlük ve güvenlik hakkı”dır. İlgili düzenlemede, herkesin özgürlük ve güvenlik hakkına sahip olduğu ve maddede yer alan sınırlandırma nedenleri haricinde kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılmasının mümkün olmayacağı yer almaktadır. İlgili madde kişinin alıkonulması ya da tutulması ile ilgili olup, kişi özgürlüğünün yakalama, tutukla-

9 Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 11. Baskı, Ankara: BetaYayıncıları., 2014, s. 329.

10 Kunter ve diğerleri, a.g.e., s. 779.

11 AİHS’in 5. maddesi şu şekildedir: “Herkes kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına sahiptir. Hiç kimse, aşağıdaki haller dışında ve kanun tarafından belirlenmiş usuller dışında, özgürlüğünden yoksun bırakılamayacaktır.

- a) bir kimsenin yetkili bir mahkeme tarafından verilen bir mahkûmiyet kararından sonra, yasal olarak hapsedilmesi;
- b) bir kimsenin, bir mahkemenin yasal emirlerine uymama nedeniyle ya da yasa tarafından belirlenmiş herhangi bir yükümlülüğü yerine getirmesini sağlamak amacıyla yasal olarak yakalanması (hapsedilmesi) ya da tutulması (alıkonulması);
- c) bir kimsenin, bir suç işlemiş olduğuna dair hakkında makul bir şüphe bulunması üzerine ya da, bir suç işlemesini veya suç işledikten sonra kaçmasını önlemek için tutulmasının makul olduğu düşünüldüğü zaman, kişinin hukuken yetkili yasal makam önüne çıkarılması amacıyla yasal olarak yakalanması (gözültüne alınması) ya da tutulması (alıkonulması);
- d) bir küçüğün, yasal usule göre eğitimsel gözetim ve denetim amacıyla tutulması (gözetim altına alınması) ya da yetkili yasal makam önüne çıkarmak amacıyla küçüğün yasal olarak tutulması (alıkonulması);
- e) bulaşıcı hastalıkların yayılmasının önlemek için, bu tür hastalıkları taşıyan kişilerin, akıl hastası olanların, alkoliklerin, uyuşturucu bağımlısı olanların ve serserilerin yasaya uygun olarak tutulması (alıkonulması);
- f) bir kişinin bir ülkeye usulsüz girişini önlemek için ya da hakkında sınır dışı etme veya geri verme kararı alınmış bir kişinin, yasal olarak yakalanması (gözültüne alınması) ya da tutulması (alıkonulması).

Yakalanan (gözültüne alınan) herkes, yakalanmasının (gözültüne alınmasının) nedenleri ve kendisine yöneltilen her suçlama ile ilgili anlayabileceği bir dilde derhal bilgilendirilecektir.

Bu maddenin 1.c paragrafındaki hükümler gereğince yakalanan (gözültüne alınan) ya da tutulan (alıkonulan) herkes, derhal bir hâkim ya da kanunen yargılamaya yetkili bir diğer görevlinin önüne çıkarılacaktır ve bu kişilerin makul süre içinde yargılanma ya da yargılama esnasında salıverilme hakkı olacaktır. Salıverilme, bu kişinin duruşmada hazır bulunmasını güvence altına alan koşullara bağlanabilir.

Yakalanma (gözültüne alınma) ya da tutulma (alıkonulma) sonucu özgürlüğünden yoksun bırakılan herkes, tutulmasının (alıkonulmasının) yasallığı hakkında hızla karar verebilecek ve eğer tutma (alıkoyma) yasal değilse salıverilmesine hükmedebilecek bir mahkemeye başvurma hakkına sahip olacaktır.

Bu madde hükümlerine aykırı olarak yakalama (gözültüne alma/ tutuklama) ve tutulma (alıkonulma) mağduru olan her kişi, icra edilebilir bir tazminat hakkına sahip olacaktır.” European Convention on Human Rights Article 5, http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf, (08.03.2016).

ma ve benzeri işlemleri gerektiren nedenlerle sınırlandırılabilceğini ve bu sınırlandırmanın da bir sınırını belirleyen düzenlemeleri içermektedir.¹²

AİH Sözleşmesi'nin özgürlük ve güvenlik hakkını düzenleyen 5. Maddesi, iki boyutlu bir düzenleme içermektedir. Anılan bu düzenlemelerin bir yönünü, kişiye özgürlük ve güvenliğin tanınması, diğer yönünü ise kişi özgürlüğünün ve güvenliğinin korunmasına yönelik önlemler oluşturmaktadır.¹³ Bu bakımdan ilgili maddenin 1. fıkrasında altı bent halinde sayılan düzenlemeler, kişinin özgürlüğünden yasal olarak yoksun bırakılabileceği durumları ifade ederken; diğer fıkralarda özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin sahip olduğu haklar ya da başka bir ifadeyle kişiye tanınan güvenceler hükme bağlanmıştır. Yani, AİHS'in 5/2 ve 5/5 arasında yer alan maddeleri, bu güvenceleri içeren usulleri düzenlemektedir.¹⁴

İdari ve Adli Yakalama Ayrımı

Türk pozitif hukukunda yakalama; idari yakalama ve adli yakalama olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur. İdari ve adli yakalama kavramları kişinin özgürlüğünü sınırlandıran haller olmaları bakımından aynı niteliğe sahiptirler. Ancak adli yakalama Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlenmekte; idari yakalama bakımından ise Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nun temel yasa olduğunu söyleyebiliriz.¹⁵

İdari yakalamanın tanımı PVSK m. 13'te yapılmıştır. Bu tanıma göre, idari yakalama, "halkın rahatını bozacak veya rezalet çıkaracak derecede sarhoş olanların, sarhoşluk halinde başkalarına saldıranların, kavga edenlerin, usulüne aykırı şekilde ülkeye giren veya sınır dışı etme veya iade kararı alınanların, polisin kanunlara uygun olarak aldığı tedbirlere karşı gelenlerin ve görev yapmasının engelleyenlerin, bir kurumda tedavi, eğitim ve ıslah için kanunlarla ve bu Kanunun uygulanmasını gösteren tüzükte belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirlerin yerine getirilmesi amacıyla, toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası, uyuşturucu madde ve alkol bağımlısı serseri ve hastalık bulaştırabilecek kişilerin polis tarafından yakalanması" dır.¹⁶

PVSK 13. maddede, polisin hem idari, hem de adli işlerine giren faaliyetler birlikte düzenlendiği için ikili bir ayırım yapmak yerinde olur. Eğer polis, adli işlevine giren bir durum dolayısıyla yakalama yetkisini kullanırsa, PVSK

12 Seyithan Güneş, *Teori ve Uygulamada Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği*, 1. Baskı, İstanbul:Kazancı Kitap Ticaret A.Ş., 1998, s. 64.

13 Feyyaz Gölcüklü ve Şeref Gözübüyük, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, 10. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2013, s. 221

14 Javaid Rehman, *International Human Rights*, 1. Published, London: Pearson Education Limited (Longman), 2003, s.146.

15 Özbek, a.g.e., s. 314.

16 Bkz. 2559 Sayılı Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu, m. 13.

ile beraber Ceza Muhakemesi Kanunu'nun¹⁷ yakalamayı düzenleyen hükümlerine uymak zorundadır. Ancak polis, idari kolluk işlevine giren bir durum dolayısıyla yakalama yaptığı takdirde, PVSK ile birlikte, o özel durumu düzenleyen mevzuata tabidir.¹⁸

İdari yakalamada, bir suçun işlenmiş olması şartı aranmayıp sadece suçun işlenmesinin "önlenmesi" amaçlanmaktadır. Dolayısıyla idari yakalama, ceza muhakemesi hukukunda "önleme yakalaması" olarak da adlandırılmaktadır. Sözü edilen bu durumun dayanağının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının c bendinde¹⁹ "kişinin suç işlemesini önlemek" şeklindeki ifade olduğunu söylemek mümkündür.²⁰ Zira Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin anılan maddesinde, kişinin suç işlediğinden şüphelenilmesi halinde, suçu işlemesinden önce ya da suçu işledikten hemen sonra özgürlüğünden yoksun bırakılabileceği hükme bağlanmıştır.²¹

Asıl amacın topluma ve kişilere karşı gelebilecek tehlikelerin önlenmesi olan idari yakalama tedbiri, kamu düzeninin ve güvenliğinin korunması amacıyla da hizmet etmektedir.²² İdari yakalama ya da başka bir ifadeyle önleme yakalaması, ayrıca kişinin kendi güvenliğini sağlamak amacıyla da yapılabilir.²³ Örneğin, polis, sarhoş bir kimsenin başka bir kişiye saldırması durumunda gelecek tehlikeleri önleme amacıyla da sarhoş kişiyi yakalayabilir. Dolayısıyla idari yakalamanın, suç şüphesi altında bulunmayanların tehlikeye maruz kalmaları ya da tehlike oluşturmaları nedeniyle geçici olarak baş vurulan bir yakalama olduğunu söylemek yanlış olmaz.²⁴

İdari yakalamada ya da önleme yakalamasında, kişilerin sahip olduğu birtakım haklar bulunmaktadır. PVSK m.13'e göre, yakalanan kişilere, yakalama sebebi her halde yazılı ve bunun mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal; toplu suçlarda ise en geç bu kişiler hâkim önüne çıkarılıncaya kadar bildirilir. Ayrıca kişinin yakalandığı, istediği kanuni yakınlarına derhal bildirilir. Yakalama

17 Bkz. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, m. 90 vd.

18 Zeki Hafizoğulları, "İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 44(1-4), 565-585, (1995), s. 580.

19 AİHS m. 5/1-c şu şekildedir: "...c) bir kimsenin, suç işlemiş olduğuna dair hakkında makul bir şüphe bulunması üzerine ya da, bir suç işlemesini veya suç işledikten sonra kaçmasını önlemek için tutulmasının makul olduğu düşünüldüğü zaman, kişinin hukuken yetkili yasal makam önüne çıkarılması amacıyla yasal olarak yakalanması (gözaltına alınması) ya da tutulması (alikonulması)...", European Convention on Human Rights Article 5, http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf, (08.03.2016).

20 Timur Demirbaş, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Karşılaştırmalı Olarak Haksız Yakalama ve Tutuklama", *İzmir Barosu Dergisi*, 61(3), 1996, s. 20.

21 Monica Macovei, *Kişinin Özgürlük ve Güvenlik Hakkı - Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz*, İnsan Hakları Kitapçıları No.5, : 1. Baskı, Almanya, 2002, s. 47.

22 Aldemir, a.g.e., s. 29.

23 Kunter ve diğerleri, a.g.e., s. 771.

24 Centel ve Zafer, a.g.e.,s. 322.

sebebi ortadan kalktığına ise, kişi derhal serbest bırakılır. Bahsi geçen bu durumun, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesinde²⁵ düzenlenen ve özgürlüğünden yoksun bırakılan kişiye birtakım haklar sağlayan düzenlemenin Türk pozitif hukukundaki yansıması olduğunu da söylemek mümkündür.

İdari yakalama ya da önleme yakalaması bakımından özgürlüğü sınırlandırılan kişilerden, suç işlediği şüphesi altında olanlar, adli mercilere sevk edilirler. Haklarında ıslah veya tedavi tedbiri alınması gerekenler ise ilgili kurum yetkilileri tarafından teslim alınır (PVSK m.13). Anılan bu düzenleme, kişinin özgürlüğünü sınırlandıran bu durumun yine AİHS ile uyumlu olduğunu göstermektedir. AİHS m. 5/1-e'de yer alan düzenlemede de alkoliklerin, uyuşturucu bağımlısı olanların ve serserilerin, ıslah ya da tedavi amacıyla, yasal olarak gözlem altına alınıp özgürlüklerinin sınırlandırılmasına imkân sağlanmıştır.

İdari yakalama ile adli yakalamayı birbirinden farklı kılan hususlardan birisi yakalama yapmaya yetkili olan kişiler bakımından ortaya çıkar. Bu konuda farklılığı ortaya çıkaran durum, idari yakalamanın, sadece kolluk görevlileri tarafından yapılabilmesidir. Bir başka deyişle idari yakalama ya da önleme yakalaması, adli yakalamada olduğu gibi, üçüncü kişiler tarafından yapılamaz.²⁶ Gecikmesinde sakınca bulunan bir durumun, idari yakalama açısından fazla söz konusu olmamasının bu durumun ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. Zira idari yakalamada, suçun işlenmiş olması şartından ziyade suçun işlenmesinin önlenmesi amaçlanmaktadır.

İdari yakalama ya da başka bir deyişle önleme yakalamasına değindikten sonra ceza muhakemesi hukukunda daha kapsamlı ele alınan "adli yakalama" kavramını incelemek gerekmektedir. Adli yakalama, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda ele alınmış olup, bu kanun hükümlerinin ayrıntılı ve uygulamaya yönelik esasları "Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği"nde düzenlenmiştir. İşbu Yönetmelik m.4'e göre, yakalama kavramı, kamu güvenliğine, kamu düzenine veya kişinin vücut veya hayatına yönelik var olan bir tehlikenin giderilmesi için denetim altına alınması gereken veya suç

25 AİHS m.5'in 2. ve devamı fıkralarında kişiye tanınan haklar şu şekilde sıralanmıştır: "Yakalanan (gözaltına alınan) herkes, yakalanmasının (gözaltına alınmasının) nedenleri ve kendisine yöneltilen her suçlama ile ilgili anlayabileceği bir dilde derhal bilgilendirilecektir.

Bu maddenin 1.c paragrafındaki hükümler gereğince yakalanan (gözaltına alınan) ya da tutulan (alınkonulan) herkes, derhal bir hâkim ya da kanunen yargılamaya yetkili bir diğer görevlinin önüne çıkarılacaktır ve bu kişilerin makul süre içinde yargılanma ya da yargılama esnasında salıverilme hakkı olacaktır. Salıverilme, bu kişinin duruşmada hazır bulunmasını güvence altına alan koşullara bağlanabilir.

Yakalanma (gözaltına alınma) ya da tutulma (alınkonulma) sonucu özgürlüğünden yoksun bırakılan herkes, tutulmasının (alınkonulmasının) yasallığı hakkında hızla karar verebilecek ve eğer tutma (alınkonma) yasal değilse salıverilmesine hükmedebilecek bir mahkemeye başvurma hakkına sahip olacaktır.

Bu madde hükümlerine aykırı olarak yakalama (gözaltına alma/ tutuklama) ve tutulma (alınkonulma) mağduru olan her kişi, icra edilebilir bir tazminat hakkına sahip olacaktır." European Convention on Human Rights Article 5, http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf, (08.03.2016).

26 Aldemir, a.g.e., s. 32.

işlediği yönünde hakkında kuvvetli iz, eser, emare ve delil bulunan kişinin gözaltına veya muhafaza altına alma işlemlerinden önce özgürlüğünün geçici olarak ve fiilen kısıtlanarak denetim altına alınmasını ifade eder. Yani yakalama, henüz bir tutuklama kararı ve bunun sonucu olarak tutuklama müzakeresi verilmeden önce, tutuklamanın mümkün kılınması ve dolayısıyla ceza muhakemesinin emniyetle yapılabilmesi amacıyla kişinin özgürlüğünün sınırlandırılmasıdır.²⁷ Kişi özgürlüğünü sınırlandırmasının yanında, kişi güvenliğini de ortadan kaldıran bu durumun amacı, olayı daha sonra yaşatarak gerçeğin bulunması, sanığın kontrol altında tutulması, delillerin yok edilmesinin engellenmesi ve gerektiğinde de tutuklamanın sağlanmasıdır.²⁸ Dolayısıyla adli yakalamanın, ceza muhakemesinin maddi gerçeğe ulaşmasını²⁹ ve verilecek olan kararın infaz edilebilirliğini³⁰ sağlamak amacıyla kişinin özgürlüğünü geçici olarak sınırlandıran bir koruma tedbiri olduğunu söylemek mümkündür.

Adli yakalama, ya meşhut suç failinin ceza soruşturmasından kurtulmasını engellemek ya da suç işleyen kimliğini tespit etmek suretiyle suç işleyen kişinin saptanmamasından dolayı ceza soruşturmasının sonuçsuz kalmasını önlemek amacıyla başvurulmuş bir koruma tedbiridir.³¹

Adli yakalamada da, yakalanan kişi gecikmeksizin hâkim önüne çıkarılır. Eğer hâkim tutuklama kararı verirse, yakalama tedbiri sona erecek ve tutuklama tedbiri başlayacaktır. Hâkim tutuklama kararı vermezse bu durumda yakalanan kişi derhal serbest bırakılıp, yakalama tedbiri bu şekilde sona erecektir.³²

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda adli yakalamaya ilişkin düzenlemelere yer verildiğinden, bundan sonraki başlıklarda adli yakalama daha detaylı incelenecektir.

Yakalamanın Şartları

Türk pozitif hukukunda yakalama tedbirinin uygulanması ya da bir başka deyişle kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılması, belirli şartlara bağlanmıştır. Ancak kişinin yakalanması için sadece belirli koşulların gerçekleşme zorunluluğunun yanında, bu şartların öngörülebilir olması da gerekmektedir. Yani kişi, davranışlarının nasıl bir sonuç doğuracağını uygun biçimde önceden görebilmelidir.³³

27 Kunter ve diğerleri, a.g.e., s. 773-774.

28 Doğan Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Güncelleştirilmiş 5. Baskı, Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2014, s. 312.

29 Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s. 28.

30 Özbek ve diğerleri, a.g.e., s. 284.

31 Aldemir, a.g.e., s. 41.

32 Kunter ve diğerleri, a.g.e., s. 773-774.

33 Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s. 29.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda hangi şartlar altında kişilerin yakalanabileceği gösterilmiş olup, bu şartlar dışında kişilerin yakalanmasının hukuka aykırılık teşkil edeceği ve haksız olarak yakalanan kişilerin her türlü maddi ve manevi zararı kamu otoritesinden isteme haklarının doğacağı açıktır.³⁴ Yakalama tedbirinin hukuka aykırı olması halinde ise, bu tedbirin uygulanmaya başlamasından itibaren elde edilen deliller de hukuka aykırı olacaktır.³⁵ CMK, yakalamanın şartlarını herhangi bir kimse ya da kolluk görevlisi bakımından iki kısma ayırarak incelemiştir.³⁶

Herkes Tarafından Yakalama Yapılabilmesinin Şartları

Ceza Muhakemesi Kanunu, başka hiçbir koruma tedbirinde kişilere yetki vermemiş olmasına rağmen, yakalamada herkese yetki vermiştir.³⁷ Yakalama koruma tedbirinin uygulanabilmesi için, kişinin suçtan zarar görmüş olması gerekmez; üçüncü kişiler de suçüstü halinde yakalama yapma yetkisine sahiptir.³⁸ Yakalama yetkisinin herkes tarafından kullanılabilmesi, yakalama şartlarından en az birisinin gerçekleşmiş olmasına bağlıdır.³⁹

Herkes tarafından yakalama yapılabilmesinin şartlarını düzenleyen CMK m. 90/1'e göre, herkes tarafından yakalama yapılabilmesi için, kişiye suç işlerken rastlanması ya da suçüstü⁴⁰ bir fiilden dolayı izlenen kişinin kaçma olasılığının bulunması veya hemen kimliğini belirleme olanağının bulunmaması gerekmektedir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan düzenlemenin, yine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının c bendine uyumlu olduğunu söylemek mümkündür. Şöyle ki, AİHS'in ilgili maddesinde de daha önce belirtildiği gibi kişinin suç işledikten sonra kaçmasını önleyebilmek için özgürlüğünden yoksun bırakılabileceği düzenlenmiştir.

"Herkes" kavramı, kolluk güçleri de dâhil olmak üzere, suçtan zarar gören veya sıfatına bakılmaksızın diğer kişileri ifade eder.⁴¹ Ancak, "herkes" kavramı, görevli olduğu yer dışında da olsa, polis ve jandarma gibi kolluk görevlilerini de kapsamaktadır.⁴² Burada yakalama yetkisinin esasen kolluk

34 Centel ve Zafer, a.g.e., s. 323.

35 Ali Kemal Yıldız, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Gözaltına Alma", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(1), 2006, s. 203.

36 Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s. 235.

37 Hakan Hakeri ve Yener Ünver, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 1, 7. Baskı, Ankara: Adalet Yayıncılık, 2013, s. 438.

38 Aksoy İpekçioğlu, a.g.e., s. 1218.

39 Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s. 32.

40 Suçüstü kavramı CMK m. 2/1-j'de tanımlanmıştır. İlgili maddeye göre, kişiye işlenmekte olan suç sırasında rastlanmayıp, henüz işlenmiş olan fiil ile fiilin işlenmesinden hemen sonra takip edilerek veya fiilin pek az önce işlendiğini gösteren eşya veya delille bir kimsenin yakalanması suçüstü olarak ifade edilir (CMK m.2/1-j).

41 Aldemir, a.g.e., s. 42.

42 Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, s. 311.

görevlilerine ait olduğu düşünülürse de, diğer kişilerin kolluk görevlilerinin bulunmadığı durumlarda onlara yardım niteliğinde yakalama yetkisinin verildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, kolluk görevlileri dışındaki kişiler bakımından yakalamanın bir yükümlülük değil; sadece bir hak olduğunu söylemek mümkündür.⁴³ Öte yandan, kişinin bu hakkı kullanmaması ise onun sorumluluğunu doğurmayacaktır.⁴⁴

Failin kaçma olasılığının bulunması, yakalanmaması durumunda failin ortadan kaybolacağı ihtimalinde söz konusu olur.⁴⁵ Başka bir deyişle, suç işlerken yakalanan ya da takip edilen kişinin, kaçarak takipten kurtulmak istediği izlenimi doğuran davranışlarının varlığı halinde, kaçma olasılığının bulunduğu söylenebilir.⁴⁶ Ancak kaçma olasılığının bulunup bulunmadığının, yalnızca tahmin ya da varsayıma değil, somut olgulara dayandırılması ve bu nedenle de somut olayın özelliklerinin dikkate alınıp, o kişinin özelliklerine sahip bir kişinin o olayda nasıl davranabileceğinin genel tecrübe kurallarına göre değerlendirilmesi gerekmektedir.⁴⁷

Suçüstü halinde yakalanan ya da takip edilen fail, hakkındaki ciddi şüpheleri bertaraf edebilecek şekilde kimliğini ispatlamaya yarayan belgeleri sunmıyor ya da geçerli belgelerle kimliğini ispat edemiyorsa da, herkes tarafından yakalanabilir.⁴⁸ Ancak fail, yanında taşıdığı resimli bir belgeyi göstermek suretiyle kimliğini kanıtlarsa, artık kimliğinin belirlenmesinin mümkün olmadığı gerekçesiyle yakalanamaz.⁴⁹ Kişinin kimliğinin üçüncü bir kişi aracılığıyla ya da sonradan tespitinin mümkün olması ise yakalama işlemine mani değildir.⁵⁰ Kimliğin ispatı için sunulan belgelerin yeterli olup olmadığını takdir etme yetkisi ise kolluk görevlilerine veya Cumhuriyet savcısına aittir.⁵¹

Herkes tarafından yapılan yakalama işlemi öncesinde makul şüphenin doğmuş olması da gerekmektedir.⁵² Şüpheliyi haklı kılacak somut olgular ve dayanak noktaları bulunmalıdır; çünkü aksi halde hiçbir maddi temele dayanmayan, soyut şüpheden hareketle kişi yakalanırsa, iyiniyetli hareket edilmiş olsa dahi, kamu otoritesinin sorumluluğu ortaya çıkar.⁵³ Örneğin makul şüpheye dayanmaksızın herhangi bir vatandaş tarafından yakalanan kişi-

43 Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s. 30; Aldemir, a.g.e., s. 42.

44 Aldemir, a.g.e., s.42; Aksoy İpekçioğlu, a.g.e., s. 1217.

45 Ali Şafak ve Vahit Bıçak, *Ceza Muhakemesi Hukuku ve Polis*, 6. Baskı, Ankara: Roma Yayınları, 2005, s.198.

46 İlyas Şahin, *Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Yakalama ve Gözetilme Alma*, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık., 2003, s. 132.

47 Yıldız, a.g.e., s. 146.

48 Aldemir, a.g.e., s. 45.

49 Kunter ve diğerleri, a.g.e., s. 780

50 Şahin, a.g.e., s. 134.

51 Aldemir, a.g.e., s. 46.

52 Kunter ve diğerleri, a.g.e., s. 782.

53 Durmuş Tezcan ve diğerleri, *İnsan Hakları El Kitabı*, Ankara: Seçkin Yayıncılık., 2011, s. 184.

nin, polis tarafından serbest bırakılmayıp da, Cumhuriyet savcısının emrini beklemek, kişinin özgürlük hakkına müdahale eden bir yaklaşımdır.⁵⁴ Kanımızca, bu durumda, kişinin özgürlük hakkının ihlalinin yanında, kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma suçu da⁵⁵ oluşur.

Yakalama yetkisinin kullanılabilmesi için, gerçek ve fiili olarak bir suçun işlenmiş olması da gerekmektedir.⁵⁶ İşlenen fiilin kasten ya da taksirle işlenmiş olmasının ise herhangi bir önemi yoktur; sadece kovuşturulabilir olması yeterlidir.⁵⁷ Belirtmek gerekir ki, işlenen suçun yakalama işlemi haklı kılacak bir ağırlığının bulunması da gerekir; aksi takdirde hukuki olarak kişi özgürlüğünün sınırlandırılmasından söz edilemez.⁵⁸ Yakalama işlemi amaç değil, bir araçtır; suçüstü halinde bile, olayda, bir hukuka uygunluk nedeni ya da failin cezalandırılmasını engelleyecek bir neden bulunabilir.⁵⁹ Ancak, yakalama yetkisi kullanan kişi herhangi bir vatandaş olacağı için, hukuka uygunluk nedenlerini ya da kusurluluğu ortadan kaldıran nedenleri bilmesi beklenemeyeceğinden, bu durumda da gerçekleştirilen yakalama işlemi hukuka uygundur.⁶⁰ Sonuç olarak ise, herkese tanınan yakalama yetkisinin, kişi özgürlüğü bakımından sakıncalı olmayacak objektif kriterlere dayandırılmasının, yakalama işleminin hukukiliğinin ölçütü olduğu söylenebilir.⁶¹

Herkes tarafından yapılan yakalama işlemi, kaynağını Kanun'dan alan ve hakkın icrası niteliğinde olan bir hukuka uygunluk nedenidir.⁶² Fakat kişiler bu yetkiyi kullanırken belirli sınırlar içinde kalmak kaydıyla zor kullanılabilirse de, bunun makul bir oranı aşmaması gerekmektedir.⁶³ Sözü edilen bu durumda, en kısa zamanda kolluğa haber verilmeli ve yakalanan kişinin kolluğa teslim edilmesi gerekmektedir.⁶⁴ Kolluk görevlilerinin bulunmadığı durumlarda kullanılabilen bir yetki olması nedeniyle de kolluk görevlilerinin olaya dâhil olmasıyla beraber yakalama yetkisi sona erer.⁶⁵

54 Kunter ve diğerleri, a.g.e., s. 782.

55 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu m. 109' da düzenlenen bu hükme göre bir kimseyi hukuka aykırı olarak bir yere gitmek veya bir yerde kalmak hürriyetinden yoksun bırakan kişiye, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir. Suç kamu görevlisi tarafından işlendiği için de ilgili maddenin 3. fıkrasındaki ağırlaştırıcı sebep de uygulanabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 25611, 12 Ekim 2004, m. 109.

56 Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s. 30.

57 Kunter ve diğerleri, a.g.e., s. 779.

58 Şahin, a.g.e., s. 127.

59 Centel ve Zafer a.g.e., s. 325.

60 Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s. 30.

61 Şahin, a.g.e., s. 129.

62 Hakeri ve Ünver, a.g.e., s. 440.

63 Yenisey ve Nuhoğlu, a.g.e., s. 311.

64 Özbek ve diğerleri, a.g.e., s. 285.

65 Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s. 32.

Kolluk Tarafından Yakalama Yapılmasının Şartları

Kolluk ifadesi, adli kolluk görevini ifa eden bütün kolluk birimlerini ifade etmektedir.⁶⁶ Ancak, kolluk herkesin yaptığı yakalama işleminden farklı olarak “suçüstü hali” dışında da kişiyi yakalama yetkisine sahiptir.⁶⁷ Kolluğun sahip olduğu bu yetkiyi kullanabilmesi için de CMK’da bazı şartlar aranmıştır. Ceza Muhakemesi Kanunu m. 90/2’ye göre, kolluk görevlileri tutuklama kararı ve yakalama emri düzenlenmesini gerektiren ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde; Cumhuriyet savcısına veya amirlerine derhal başvurma olanağı bulunmadığı takdirde, yakalama yetkisine sahiptirler. Ayrıca Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği m. 5/1-a’da da kolluğun yakalama yapabileceği durumlar belirtilmiş olup, Ceza Muhakemesi Kanunu’ndaki ifadeye ek olarak kişinin suç işlediğine ya da suça teşebbüs ettiğine dair hakkında kuvvetli iz, eser, emare ve delil bulunması şartı eklenmiştir. Dolayısıyla kolluk görevlileri belirtilen şartların varlığı halinde yakalama yetkisine sahiptir.

Kolluk tarafından kişinin yakalanması için, hakkında suçu işlemiş olduğuna dair tutuklama kararı verilmesini gerektirecek kadar bir şüphe bulunmalıdır. Ancak kanun koyucu yakalama emri verilmesini suçun işlendiğine dair bir şüpheye dayandırmamış, yalnızca şüpheliye çağrı yapılmasına ya da çağrı üzerine şüphelinin gelmemesine bağlamıştır. Dolayısıyla, kolluk görevlileri ilgili kişiyi basit suç şüphesi üzerine de yakalama yetkisine sahiptirler.⁶⁸

Tutuklama kararı verilmesini gerektiren haller CMK m. 100’de düzenlenmiştir. Buna göre kuvvetli suç şüphesinin varlığı ve tutuklama nedenlerinden birisinin bulunması tutuklama kararı için yeterli sayılmıştır. Kuvvetli şüphenin anlamı, şüphelinin aleyhine, suçu işlediğine dair kesin sayılabilecek ve şüpheliyi mahkûmiyete götürebilecek delillerin bulunmasıdır.⁶⁹ Ayrıca kolluğun tutuklama yakalaması yapabilmesi için, makul sebeplere dayanarak işlendiğine kanaat getirdiği suçun tutuklanabilir bir suç olması gerekmektedir. Çünkü tutuklama yolu kapatılmış olan suçlarda şartlar oluşmuşsa, yalnızca kimlik tespiti için yakalama yetkisi kullanılabilir.⁷⁰(CMK m.98/3)

Yakalama emrini gerektiren nedenler ise CMK m. 98/1-2-3’te düzenlenmiştir. Bu hükümde, soruşturma evresinde çağrı üzerine gelmeyen veya çağrı yapılmayan şüpheli hakkında, sulh ceza hâkiminin yakalama emri düzenleyebileceği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra kovuşturma evresinde kaçak sanık hakkında, tutukevi veya ceza infaz kurumundan kaçan tutuklu ve hükümlü ya

66 Özbek, a.g.e., s. 317.

67 Toroslu ve Feyzioğlu, a.g.e., s. 236.

68 Centel ve Zafer, a.g.e., s. 327.

69 Soyaslan, a.g.e., s. 314.

70 Kunter ve diğerleri, a.g.e., s. 789.

da kolluk görevlilerinin elinden kaçan şüpheli veya sanık hakkında yakalama emri düzenlenebileceği aynı kanun hükmünde yer almaktadır.

Gecikmede sakınca bulunan hal kavramı, derhal işlem yapılmadığı takdirde suçun iz, eser, emare ve delillerinin kaybolması ya da şüphelinin kaçması ya da kimliğinin tespit edilememesi ihtimalinin ortaya çıkmasını ifade eder. (YGİY m. 4) Yani, hâkim kararı almak için beklenilecek ve dolayısıyla kaybedilecek zaman, yakalama tedbirinin amacına ulaşmasını tehlikeye sokuyorsa gecikmede sakınca var demektir.⁷¹ Gecikmesinde sakınca bulunan hallerinin var olup olmadığını ve yakalamanın şartlarının oluşup oluşmadığının kolluk görevlileri her somut olayın şartlarını değerlendirerek takdir eder.⁷²

Son olarak, kolluğun yakalama yetkisini kullanabilmesi için amirlerine ya da Cumhuriyet savcısına başvurma olanağı bulunmamalıdır. Eğer, yakalama işlemi öncesinde amirlerine ya da Cumhuriyet savcısına başvurma olanağına sahip iseler onların talimatları doğrultusunda hareket etmek zorundadırlar. Çünkü yakalama, sıkı şartlara tabi bir koruma tedbiridir ve keyfi olarak uygulanamaz. Bu bağlamda kolluğun, yakalanan kişiyi kendiliğinden salıvermesi de mümkün değildir. Salıverme işlemi soruşturma evresinde savcılık tarafından, kovuşturma evresinde ise mahkeme tarafından yapılır.⁷³

Şikâyete Bağlı Suçlarda Yakalama Yapılabilmesinin Şartları

Yakalamanın şartlarından birisi de “soruşturması ve kovuşturması şikâyete bağlı olan suçlarda”, şikâyetin gerçekleşmesidir. Uzlaşmaya tabi suçlar bakımından önem ve özellik taşıyan bu durumda CMK m. 90/3’e göre işlem yapılmaktadır.⁷⁴ Ancak söz konusu hüküm, bazı durumlarda işlenen suç her ne kadar şikâyete bağlı ise de, şikâyet olmadan da yakalamanın yapılabileceğini düzenlemiştir. Buna göre, soruşturması ve kovuşturması şikâyete bağlı olmakla birlikte, çocuklara, beden veya akıl hastalığı, malullük veya güçsüzlükleri nedeniyle kendilerini idareden aciz bulunanlara karşı işlenen suçlarda, yakalama yapılabilir. Kanun koyucu sadece suçüstü halinde bu işlemin yapılabileceğini belirtmiştir.

Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı suçlarda şüpheli şikâyetten önce yakalanmış olursa CMK m. 96’ya göre şikâyete yetkili olan kimseye ve bunlar birden fazla ise hiç olmazsa birine yakalama işlemi bildirilir. Şikâyete yetkili kimsenin talebi doğrultusunda kişi salıverilir ya da muhafaza altına alınır.

71 Şahin, a.g.e., s. 140.

72 Aldemir, a.g.e., s. 49.

73 Hakeri ve Ünver, a.g.e., s. 441-442.

74 Özbek ve diğerleri, a.g.e., s. 288.

Yakalama işlemi bakımından herkesin yakalama yapabilme imkânı göz önünde tutulduğunda, herhangi bir vatandaşın işlenen suçun şikâyete bağlı olup olmadığını bilmesi beklenemeyeceğinden, herhangi bir kişi tarafında yapılan yakalama işleminde şikâyet şartı aranmamalıdır.⁷⁵ Şikâyet şartının aranması bu müessesenin niteliğine aykırı olduğundan zaruretten doğan bir muhakeme kurumu olan yakalamada şikâyet şartı aranırsa bu tedbir işleyemez hale gelir.⁷⁶ Bunların haricinde, şikâyet şartının bulunduğu hallerde yakalama yapan kişi suçun şikâyete bağlı olduğunu bilmezse, şüpheli bakımından geçici de olsa özgürlük hakkının sınırlandırılması söz konusu olacaktır.

Yakalama İşlemi Sonrasında Kişi Hakkında Yapılacak İşlemler

Kaba Üst Araması, Kanuni Hakların Bildirilmesi ve Cumhuriyet Savcısının Bilgilendirilmesi

Yakalanan kişi hakkında yapılacak işlemler CMK m. 90 ve YGİY m. 6'da düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler birlikte dikkate alındığında, yakalanan kişi hakkında ilk olarak, kaçmasını, kendisine veya başkalarına zarar vermesini önlemek amacıyla kaba üst araması yapılması gerekir. Kaba üst araması yapılarak, kişinin silah ve bunun gibi unsurlardan arındırılması sağlanır. Kaba üst araması, suç delillerinin ele geçirilmesini de kapsayan bir işlem olup, burada aramayı haklı kılan en önemli gerekçe, suç ile ilgili delillerin yok edilmesine mani olmaktır.⁷⁷

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 90. maddesinin 4. fıkrasında, AİHS m.5/2'ye paralel olarak, kolluğun yakalandığı sırada kaçmasını, kendisine veya başkalarına zarar vermesini önleyecek tedbirleri aldıktan sonra yakalanan kişiye derhal kanuni haklarını bildirmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Yakalanan kişiye haklarının bildirilmesi hukuk devleti ve adil yargılanma ilkelerindedir; bu yüzden kişiye anlayacağı dilde ya da gerektiğinde tercümandan yararlanılarak bu bildirim yapılmalıdır.⁷⁸ Bildirim yükümlülüğü kolluk görevlilerine ait olmakla birlikte, herkes tarafından yapılan yakalamalarda yakalama yapan kişinin böyle bir yükümlülüğü bulunmamaktadır.⁷⁹

Kolluğun, yakaladığı kişiye, en başta isnat edilen suçun ne olduğu hakkında bilgi vermesi ve daha sonra da haklarını anlatması gerekir.⁸⁰ Yakalanan ki-

75 Centel ve Zafer, a.g.e., s. 326-327.

76 Kunter ve diğerleri, a.g.e., s. 781.

77 Aldemir, a.g.e., s. 72.

78 Hakeri ve Ünver, a.g.e., s. 445.

79 Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s. 36.

80 Turan Güzeloğlu, "AİHM Kararlarının Ceza Yargılaması Yasasına Yansımaları", www.siyasaliletisim.org/pdf/aihmkararlari.pdf, (22/01/2015), (2008), s. 14.

şkiye haklarının bildirilmesi, kişinin yakalamaya etkili bir şekilde itiraz etmesini sağlama bakımından da önem taşımaktadır.⁸¹ Çünkü kişi ancak kendisine isnat edilen suçta öğrendiğinde kollukta veya savcılıkta ifade verirken ve hâkim önüne çıkarıldığında kendisini savunma hakkını kullanabilecektir.⁸²

Yakalama anında bir tutanak tutulması ve hakların bildirildiğinin kayıt ve imza altına alınması yerinde bir işlem olacaktır. Sözlü bildirim ispatı neredeyse mümkün değildir. Zira, yakalanan kişiye hakların bildirimi hususunda ortaya çıkan önemli bir sorun, kişiye haklarının bildirildiğinin ne şekilde ispatlanacağıdır. Yakalanan kişi Türkçe bilmiyorsa, bu durum da tutanağa kaydedilip, mümkün olan en kısa zamanda tercüman vasıtasıyla, haklar, yakalananı bildirilmelidir.⁸³

Yakalanan kişiye haklarının bildirilmemesi haksız yakalama nedeni olduğundan kişinin tazminat isteme hakkı doğar. (CMK m.141 vd.)

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 6. maddesinde, yakalanan kişinin haklarının neler olduğu düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, yakalanan kişiye suç ayrımı gözetmeksizin yakalama sebebi ve hakkındaki iddialar ile susma ve müdafiden yararlanma, yakalanmaya itiraz etme hakları ile diğer kanuni hakları ve itiraz hakkını nasıl kullanacağı, herhalde yazılı, bunun hemen mümkün olmaması halinde ise sözlü olarak derhal bildirilir. Burada diğer kanuni haklar kavramının içine, savcı veya hâkim önüne çıkarılma hakkı, yakalanan şüpheli ya da sanığın sorgu hakkı, ifade verme hakkı, bireysel başvuru hakkı girmektedir.⁸⁴

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 5. maddesinin 3. fıkrasında kişinin hâkim veya kanunen yargılamaya yetkili bir diğer görevlinin önüne çıkarılma hakkının bulunduğu belirtilmiştir. Yakalamanın hiçbir hâkim kararı olmaksızın kişinin özgürlüğünü sınırlandıran en ağır koruma tedbirlerinden biri olması bakımından kişi hak ve özgürlüklerinin yersiz olarak kısıtlanmaması için yakalanan kişinin bir an önce hâkim önüne çıkarılması gerekir.⁸⁵ AİHS m.5/3'teki düzenlemede yer alan bu husus Türk hukukunda CMK m. 94'te düzenlenmiştir. Buna göre, hâkim veya mahkeme tarafından verilen yakalama emri üzerine soruşturma veya kovuşturma evresinde yakalanan kişi en geç yirmi dört saat içinde yetkili hâkim veya mahkeme önüne çıkarılmalıdır.

81 Özbek ve diğerleri, a.g.e., s. 290.

82 Behiye Eker Kazancı, "AİHS ve AİHM Kararları Çerçevesinde Yakalama ve Tutuklama Koruma Tedbiri İle Kişi Güvenliği ve Hürriyetinin Sınırlandırılması", *TBB Dergisi*, 98, 75-104, (2012), s.87.

83 Özbek ve diğerleri, a.g.e., s. 291.

84 Kunter ve diğerleri, a.g.e., s. 799-800.

85 Burhan Kuzu, "Türk Anayasa Hukukunda ve Muhtelif Kanunlarda Yakalama Müessesesi", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 51 (1-4), 137-195, (1985), s. 176.

Ancak kanun yalnızca hâkim veya mahkeme tarafından verilen yakalama emri üzerine kolluk tarafından yakalanan kişi bakımından yirmi dört saatlik bir süre öngörmüş; herkes tarafından yapılan yakalama bakımından herhangi bir ifadeye yer vermemiştir. Kanımızca burada yapılan ayırımın nedeni herkes tarafından yapılan yakalama işleminde yakalanıp kolluğa teslim edilen veya kolluk görevlileri tarafından yakalanan kişi ve olay hakkında Cumhuriyet savcısına hemen bilgi verilerek emri doğrultusunda işlem yapılmasıdır (CMK m.90/5). Çünkü yakalama işlemi sonrasında Cumhuriyet savcısı, kişinin serbest bırakılmasını da emredebilir. Herkes tarafından yapılan yakalamada kişinin hâkim önüne çıkarılmasını gerektirecek bir durumun söz konusu olamayacağına ihtimal dâhilinde olması, bu ayırımın yapılmasına neden olmuştur. Aksi takdirde bu kişiler için 24 saatlik sürenin uygulanmaması AİHS m. 5/3'ün ihlaline yol açabilir.

Yakalanan Kişinin Yakınlarına ve İlgililere Yakalamanın Bildirilmesi

Şüpheli veya sanık yakalandığında, gözaltına alındığında veya gözaltı süresi uzatıldığında Cumhuriyet savcısının emriyle bir yakınına veya belirlediği bir kişiye gecikmeksizin haber verilir (CMK m. 95/1). Bu hüküm, kişinin yakınına haber verme hakkını Cumhuriyet savcısının emrine ve onun belirlediği bir yakına verilmesine bağladığı için 1982 Anayasası m. 19/5 ile uyumlu değildir.⁸⁶ Ancak yakınlara haber vermenin delil karartma şüphesini artıran bir işlem olduğu varsayılırsa, Cumhuriyet savcısının takdirine bağlı olarak yapılan bu işlemin yerinde olduğu da görülmektedir.⁸⁷

Kişinin yakalandığı, kendisi ile birlikte bir kişi varsa bu kişi vasıtasıyla, suçun işlendiği veya yakalandığı yerde ikamet ediyorsa ve haber vereceği yakınının telefon numarasını biliyorsa ya da kolluk vasıtasıyla sair suretle tespit edilebiliyorsa telefonla, haber vereceği yakınının telefon numarasını bilmiyorsa ilgili yer kolluğu vasıtasıyla, konutu suç yeri dışında ise telefonla veya kişinin adresinin bulunduğu yerle ilişki kurulmak suretiyle Cumhuriyet savcısının emriyle, gecikmeksizin, bir yakınına veya belirlediği bir kişiye haber verilir. (YGİY m. 8)

Yakalanan kişi yabancı ise, yazılı olarak karşı çıkmaması halinde, durumu vatandaşı olduğu devletin konsolosluluğuna bildirilir (CMK m. 95/2).

Soruşturması ve kovuşturması şikâyete bağlı suçlarda şikâyetten önce şüpheli yakalanmış olursa şikâyete yetkili olan kimseye ve bunlar birden fazla ise hiç olmazsa birine yakalama bildirilir (CMK m. 96). Yakalamanın ilgi-

⁸⁶ Hakeri ve Ünver, a.g.e., s. 447.

⁸⁷ Kunter ve diğerleri, a.g.e., s. 799.

lilere bildirilmesi ise mağdur hakları bakımından önemli bir yere sahiptir.⁸⁸ Ayrıca burada şikâyete bağlı bir suç nedeniyle yakalanan kişi bakımından, şikâyet şartının gerçekleşmemesi bu kişinin özgürlük hakkının ihlaline neden olabilir.

Yakalama Tutanağı ve Yakalama İşleminin Denetlenmesi

Kişi yakalandığında bir yakalama tutanağı düzenlenir. Yakalama tutanağına yakalananın hangi suç nedeniyle, hangi koşullarda, hangi yer ve zamanda yakalandığı, yakalamayı kimlerin yaptığı, hangi kolluk mensubunca tespit edildiği ve haklarının tam olarak anlatıldığı yazılır.(CMK m. 97)

Yakalama işleminin hukuka uygunluğunun denetlenmesi bakımından yakalama tutanağı önemlidir.⁸⁹ Çünkü kişi özgürlüğünü sınırlandıran bir işlem olan yakalamanın aşamalarının yazılı bir delile dayandırılması, kişiye işlemin hukukiliğinin denetlenmesi bakımından önemli bir kolaylık sağlayacaktır.

Yakalama işlemine ilişkin Cumhuriyet savcısının yazılı emrine karşı, yakalanan kişi, müdafii veya kanuni temsilcisi, eşi ya da birinci veya ikinci derecede kan hısımları, hemen serbest bırakılmayı sağlamak için sulh ceza hâkimine başvurabilir. Sulh ceza hâkimi incelemeyi evrak üzerinden yaparak derhal ve nihayet yirmi dört saat dolmadan başvuruyu sonuçlandırır (CMK m. 91/4). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m.5/4'teki durum göz önüne alındığında Türk hukukundaki bu düzenlemenin yine Sözleşme hükmüyle paralel olduğu söylenebilir. Söz konusu hükme göre, yakalanma suretiyle özgürlüğünden yoksun bırakılan herkesin, bu işlemin yasalılığı hakkında hızla karar verebilecek ve eğer alıkoyma yasal değilse, salıverilmesine hükmedebilecek bir mahkemeye başvurma hakkı bulunmaktadır. Türk hukukundaki CMK 91/4 maddesi de bu durumu gerçekleştirmeye yönelik bir düzenleme olup, burada sulh ceza hâkimine tanınan yirmi dört saatlik süre yakalama işleminin yasalılığı konusunda hızlı karar verme bakımından bunu çok net biçimde göstermektedir.

CMK m. 104/1 hükmü de AİHS m. 5/4'te yer alan hukukilik denetimi ile ilgili olarak Türk hukukunda yer alan bir diğer düzenlemedir Bu maddeye göre soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında şüpheli veya sanık salıverilmelerini isteyebilir. Ancak burada salıverilme istemine dair yapılan başvurunun ne kadar sürede sonuçlanacağına dair herhangi bir süre belirtilmemiştir.

⁸⁸ Özbek, a.g.e., s. 338.

⁸⁹ Öztürk ve diğerleri, a.g.e., s. 39.

Yeniden Yakalama Yasağı

Sulh ceza hâkiminin kararı üzerine serbest bırakılan kişi hakkında yakalamaya neden olan fiille ilgili yeni ve yeterli delil elde edilmedikçe ve Cumhuriyet savcısının kararı olmadıkça bir daha aynı nedenle yakalama işlemi yapılamaz (CMK m. 91/5). Buna göre daha önce yakalanan kişinin aynı fiil nedeniyle yakalanabilmesi bazı şartlara bağlanmıştır. Bunlar: “yeni ve yeterli delil elde edilmesi” ile “Cumhuriyet savcısının kararının bulunmasıdır”. Şartların sadece birisinin bulunması yeterli olmayıp, iki şartın bir arada bulunması gerekmektedir.⁹⁰

Yeni delil, daha önce gündeme gelmemiş olan delili ifade eder. Baştan beri mevcut olmakla beraber, herhangi bir sebeple gündeme gelmemiş delilin, gözaltına alınan kişinin serbest bırakılmasından sonra elde edilmesi ya da gündeme gelmesi durumunda da yeni delilin varlığını kabul etmek gerekir.⁹¹

Yeterli delil ise, yeniden yakalama işleminin yapılabilmesi için gerekli olan delildir.⁹²

Yeniden yakalama yasağı ile kolluğun, savcı ya da hâkim tarafından serbest bırakılan kişileri tekrar yakalamak suretiyle, yetkisini kötüye kullanmasının engellenmesi amaçlanmıştır.⁹³

Yakalama Koruma Tedbirinin Yüksek Yargı Organları Kararları Bakımından Değerlendirilmesi

Yakalama işleminin hukuka uygunluğu, kanun ve yönetmeliklerde belirtilen usule uygun olarak yapılması ile sağlanır. İç hukukta, hukuka uygunluğu denetleyen mekanizma mahkemeler ve yüksek yargı organlarıdır. Yüksek yargı organlarının yakalama işlemi ile ilgili denetleme yaparken Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile ilgili hükümlere de atıf yaptığı görülmektedir. Ayrıca kişinin özgürlüğünü sınırlandıran bir koruma tedbiri olan yakalamanın, hukuka aykırı olarak yapıldığında, “hürriyetten yoksun kılma” suçunun da oluşabileceğini belirtilen kararlar da mevcuttur. Yüksek yargı organlarının yakalama işlemi ile ilgili vermiş olduğu bazı kararlar değinecek olursak:

Yargıtay 4. Ceza Dairesi 2002 yılında vermiş olduğu bir kararda,⁹⁴ herhangi bir suçla ilgili suçüstü durumu veya suç teşkil eden belirli bir olayla ilgili ceza soruşturması bulunmamasına rağmen, salt kimliği belirsiz bir kişinin

90 Yıldız, a.g.e., s. 200.

91 Yıldız,a.g.e., s. 200.

92 Özbek ve diğerleri, a.g.e., s. 301.

93 Hakeri ve Ünver, a.g.e., s. 466.

94 Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 05.11.2003 tarihli, E:2002/28544, K:2003/10778 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (23.02.2015).

16.5.2000 günü saat 13.00'da telefonla davacıların kimlik ve adreslerini vererek "Şişli ilçesindeki market ve işyerlerindeki hırsızlık suçlarını bu kişiler işliyorlar" şeklindeki soyut ihbarı üzerine, kimlik ve adresleri aynı tarihli tutanakla tespit edilen bu kişiler hakkında gerekli araştırmalar yapılmaksızın, asayiş büro amiri olan sanığın talimatı doğrultusunda harekete geçilerek üç saat sonra davacıların yakalanıp gözetimine alınmasını ve Cumhuriyet Savcısına hırsızlığa karıştığı iddia edilen kişilerin yakalandığı hakkında bilgi verildikten sonra yapılan araştırmada, 20 saat gözetiminde kalan davacıların ertesi gün saat 13.30 da bir kanıt bulunmadığı gerekçesiyle ifadeleri dahi alınmadan ve soruşturma evrakı fezlekeye bağlanarak Cumhuriyet savcılığına sunulmaksızın serbest bırakılması biçimindeki eylemin 765 sayılı TCK m.181/1'deki hürriyetten yoksun bırakma suçunu oluşturduğuna hükmetmiştir.

Söz konusu kararda Yargıtay, Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nun 13. maddesi, Yakalama, Gözetimine Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 5. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesi bakımından da değerlendirme de bulunarak, suç kovuşturmasıyla ilgili olarak usulüne uygun olarak verilen hakim kararı dışında kişilerin yakalanıp gözetimine alınmaları ancak, suçüstü durumunda veya işlendiği bilinen bir suça ilişkin soruşturma veya kovuşturma sırasında olanaklı bulunmadığını, kolluk görevlilerinin ikinci durumda yalnızca gecikmesinde tehlike bulunan durumlarda yakalama yetkisini kullanabileceğini belirtmiştir. Ayrıca belirtilen hukuki düzenlemelerin gereği olarak ceza soruşturma ve kovuşturmalarında temel ilkenin, kişi özgürlüklerine müdahale edilmeden başvurulabilecek bir yöntem var iken hürriyeti daraltan yöntemlere başvurulmaması ilkesi olduğunu da vurgulamıştır. Yargıtay tüm bu nedenlere dayanarak, eylemin 765 Sayılı TCK. 181/1. maddesine uyan suç oluşturduğunu gözetmeden, kanıtları yanlış değerlendiren yerel mahkemenin, yetersiz gerekçeyle verdiği beraat hükmünü bozmuştur.

Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin vermiş olduğu bir başka kararda,⁹⁵ Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 94. maddesinde düzenlenmiş fakat 2014 yılında yapılan değişiklikle kaldırılmış olan sevk tutuklaması kavramına değinilmiştir. 2014 yılında kaldırılan bu düzenlemeye göre, hâkim veya mahkeme tarafından verilen yakalama emri üzerine soruşturma veya kovuşturma evresinde yakalanan kişi, en geç yirmi dört saat içinde hâkim önüne çıkarılamazsa, en yakın sulh ceza hâkimi önüne çıkarılır; serbest bırakılmazsa, yetkili hâkim veya mahkemeye en yakın zamanda gönderilmek üzere tutuklanır. Ancak 2014 yılında yapılan değişiklikle kişi en geç yirmi dört saat içinde hâkim önüne çıkarılamıyorsa, aynı süre içerisinde yakalandığı yer adliyesinde sesli

95 Yargıtay 12. Ceza Dairesi, 15.05.2012 tarihli, E:2011/20114, K:2012/12183 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (23.02.2015).

ve görüntülü iletişim sistemi kullanılarak yetkili hâkim veya mahkeme tarafından bu kişinin sorgusu yapılır.

Haksız yakalama sonucu tazminat talebinde bulunulan bu kararda, Yargıtay yerel mahkemenin ret kararını bozmuş; sevk tutuklaması sonucu davacının en kısa sürede hâkim önüne çıkarılma hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Ayrıca Yargıtay bu kararında her ne kadar madde değişikliği o zaman söz konusu olmasa da, yargının yaygın olarak kullandığı Ulusal Yargı Ağı üzerinden de görüntülü olarak kişinin sorgusunun yapılıp, yargılamayı yapan ceza mahkemesince tutuklama veya serbest bırakılma kararının verilebileceğine de değinmiştir. Yargıtay, AİHS'in 5. maddesinin 3. fıkrasına atıfta bulunarak, kararında şunları belirtmiştir:

İç hukuktaki diğer pozitif hukuk normları incelendiğinde; Anayasa'nın 19. maddesinde ve CMK'da hürriyeti kısıtlamanın çok sıkı koşullara bağlandığı, her ne sebeple olursa olsun hürriyeti kısıtlanan kişilerin kısa sürede durumları hakkında bir karar verilmesini ve serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvuru haklarının bulunduğu ve yine bu esaslar dışında bir işleme uğrayan kişilerin uğradıkları zararların devletçe ödeneceği hükmüne bağlanmış, Anayasa'nın 90 /son hükmü uyarınca, iç hukuka göre uygulama önceliğine sahip bulunan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5/3_ maddesinde de, "yakalanan veya tutuklu durumda bulunan herkes hemen bir yargıç veya adli görev yapmaya yasayla yetkili kılınmış diğer bir görevli önüne çıkarılır; kendisinin makul bir süre içinde yargılanmaya veya adli kovuşturma sırasında serbest bırakılmaya hakkı vardır. Salıverilme, ilgilinin duruşmada bulunmasını sağlayacak bir teminata bağlanabilir." hükümlerine yer verilmiştir.

Kadıköy-Gebze arası bir saatlik mesafe olup, davacının aynı gün Gebze Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderilmesi mümkündür, bir an için aynı gün gönderilmesinin mümkün olmadığı kabul edildiği takdirde dahi en geç bir sonraki gün Gebze Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderilebilirdi, diğer yönden yargının yaygın olarak kullandığı Ulusal Yargı Ağı üzerinden de görüntülü olarak sorgusu yapılabilir, yargılamayı yapan ceza mahkemesince tutuklanır veya serbest bırakılabildi. Bu açık yasal düzenlemeler ve yasadaki emredici hükümlere rağmen gerekirci hiçbir neden bulunmamasına karşın sanık 12 gün cezaevinde tutulmuştur, bu 12 günlük süreyi bırakınız en kısa süre olarak, makul süre olarak dahi kabule imkân bulunmamaktadır. Tüm bu nedenlerle makul bir tazminata hükmedilmesi yerine, derdest davalarda koruma tedbirleri nedeniyle tazminat isteminde bulunulamayacağı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmesi, kanun aykırıdır."

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun vermiş olduğu bir kararda⁹⁶, olay tarihi öncesinde ev ve cep telefonları aranarak rahatsız edilen sanık C.Savcılığı'na başvurup, belirleyebildiği bir kısım telefon numaralarını da bildirmek suretiyle bu konuda şikâyetçi olmuştur. Bu şikâyet üzerine, katılan K. ve arkadaşı A.'nın olay günü karakola çağrılmışlar, katılanın yaşının küçük olması nedeniyle ifadeleri alınmamıştır. Olay gecesi telefonla aranıp rahatsız edilen sanıklar, arayan yerin Pamukkale Üniversitesi kampüsü önünde bulunan ankesörlü telefon olduğunu önceden tespit etmiş, birlikte bu yere gittiklerinde

96 Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 11.03.2003 tarihli, E:2002/8-331, K:2003/35 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (24.02.2015).

dolmuş binmekte olan katılanı görerek, aralarında önceye dayalı husumet bulunması nedeniyle onu araçtan etkili indirmişler ve kendi otomobillerine bindirerek ana yoldan hareketle şehir merkezine getirmişlerdir. Burada tanık M. ile katılanı karakola götürüp teslim konusunda yardımcı olması için konuştukları sırada kolluk görevlilerince yakalanmışlardır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu bu olayda Mülga CMUK m.127 'ye uygun olarak yakalama işleminin gerçekleştiğini ve olayda hürriyetten yoksun kılma suçunun oluşmadığı kanaatine varmış ve şunlara değinmiştir:

"Sanıklara yüklenen özgürlüğü sınırlama cürmü Türk Ceza Yasası'nın 179. maddesinde düzenlenmiş olup, madde, "Bir kimse diğer bir kimseyi gayrimeşru surette kişi hürriyetinden mahrum ederse ... cezalandırılır." hükmünü taşımaktadır. Bu hüküm ile bireylerin hareket özgürlüğünün hukuka aykırı biçimde kaldırılması, kısıtlanması yaptırıma bağlanmıştır. Suçun maddi unsuru, kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılmasıyla oluşur. Suçun manevi unsuru ise, öğretilerde çoğunlukla benimsenen görüşe göre failin, mağduru kişisel özgürlüğünden yoksun bırakmaya yönelik hareketleri gerçekleştirmeyi istemesini ve bilmesini içeren genel kasttır.

Öte yandan, CYUY'nın "Meşhut Cürümde Yakalama, Meşhut Suç" başlığını taşıyan 127. maddesinin 1. fıkrası, "Meşhut cürüm sırasında rastlanan veya meşhut cürümden dolayı takip olunan şahsın firarı umulur veya hemen hüviyetini tayin mümkün olmazsa tutuklama müzekkeresi olmaksızın dahi o şahsı herkes muvakkaten yakalayabilir...";

Maddenin son fıkrası ise, "Henüz işlenmiş olan suç ile suçun işlenmesinden hemen sonra zabıta veya suçtan zarar gören şahıs yahut başkaları tarafından takip edilerek veya suçun pek az evvel işlendiğini gösteren eşya veya izlerle yakalanan kimsenin işlediği suç da meşhut suç sayılır." hükümlerini taşımaktadır.

Bu yasa hükmü ile suçüstü hallerindeki "muvakkaten yakalama" kurumu düzenlenmiş olup, yasada belirtilen koşulların mevcudiyeti halinde herkesin takip olunan kişiyi yakalayabileceği kurala bağlanmıştır. Herhangi bir kimsenin muvakkaten yakalamayı gerçekleştirmesi ise şu koşullara bağlıdır;

a) Cürüm meşhut olmalı veya henüz işlenmiş bulunmalı veya fail cürmün işlenmesinden sonra kovalanarak yahut suçun pek az önce işlendiğini gösteren eşya ve izlerle birlikte yakalanmalıdır.

b) Yakalanan kişinin kaçacağından korkulmalı veya kimliğinin hemen saptanması olanağı bulunmamalıdır.

c) Suçun koşuşturulması şikâyete tabi ise, şikâyet koşulu gerçekleşmiş olmalıdır.

Sayılan bu koşulların gerçekleşmesi halinde, fail muvakkaten yakalanabilir ve en kısa zamanda kolluk görevlilerine teslim edilir.

Sanık Hüseyin K. ve yakını olan diğer sanığın, rahatsızlık veren kişilerin kimliklerini saptamak için çaba sarf ettikleri sırada, olay gecesi katılan Kenan'ın telefonla arayarak konuşmadan telefonu kapatması üzerine bu aramanın hangi telefonda yapıldığını cep telefonu ekranında çıkan numaradan belirledikleri ve otomobil ile hızla bu yere gittiklerinde katılan Kenan'ı görünce telefonla arayan kişinin o olduğunu tespit ettikleri anlaşılmaktadır. Görüldüğü gibi, sanıklar rahatsız edilmelerinin akabinde telefon edilen yere süratle giderek bir araca bindiğini gördükleri katılanın kaçmasını engellemek için onu yakalamışlardır. Katılanın eylemi ile ilgili şikâyet koşulu da olay öncesinde gerçekleşmiştir. ... Yakalanan kişinin kolluk görevlilerine teslimi için otomobile bindirilerek şehir merkezine getirildiği ve burada sözü geçen bir kişi olduğu, sanıklara şikâyetçi olmaları konusunda tavsiye ve telkinde bulunduğu anlaşılan tanık Mehmet'den ka-

rakolda yardımcı olmasının istendiği, tanık ile konuştukları esnada da, olaydan haberdar olan kolluk görevlilerinin sanıkları ve katılan Kenan'ı otomobil içerisinde yakaladıkları da sabittir. O halde, CYUY'nın 127. maddesinde hükme bağlanan koşullara uygun olarak katılanı yakalayan sanıkların eylemi hukuka uygun olup, olayda TCY'nın 179. maddesi uyarınca "gayrimeşru surette" özgürlüğün sınırlandırılmasının söz konusu olmadığı, dolayısıyla da anılan suçun manevi unsurunun oluşmadığı açıktır."

Yargıtay 10. Ceza Dairesi'nin vermiş olduğu bir karar⁹⁷ ise yakalama tutanağının düzenlenmesine ilişkindir. Söz konusu kararda yakalama tutanağında belirtilenden farklı biçimde yakalandığını iddia etmiştir. Ancak yerel mahkeme sanığın bu iddiasını dikkate almamıştır. Yargıtay sanığın iddia ettiği gibi, tutanakta düzenlenenden farklı biçimde yakalanıp yakalanmadığının araştırılması gerektiğini belirtmiş ve tutanak düzenleyicilerin ifadesi alındıktan sonra sanığın hukuki durumunun belirlenmesinin gerektiğini vurgulamıştır. Sanığın ve müdafinin temyiz itirazlarını haklı bulan Yargıtay yerel mahkemenin verdiği kararı bozmuştur. Dolayısıyla Yargıtay'ın vermiş olduğu bu bozma kararı hüküm tesisinde yakalama tutanağının önemli bir delil mahiyetinde olduğunu göstermektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Türk pozitif hukukunda yakalama koruma tedbiri, esas olarak Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlenmiştir. İlgili düzenlemelerde, kişinin özgürlüğünün yakalama sonucu sınırlandırılmasının şartları ve yakalanan kişinin sahip olduğu haklara yer verilmiştir. Ancak yakalama koruma tedbiri, sadece CMK'da değil; bunun yanında ilgili kanun ve yönetmeliklerde de hükme bağlanmıştır.

Yakalama, hâkim kararı olmadan, kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılmasına neden olan bir koruma tedbiridir. Yakalama işlemi, şartlar gerçekleştiği takdirde herkes tarafından yapılabilmektedir. Ancak Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ilgili maddesinde böyle bir işlemin yapılabilmesinin şartları sayılmıştır. Dolayısıyla kişilerin, belirtilen şartlar bulunmaması durumunda, yakalama işlemi gerçekleştirmeleri mümkün değildir. Aksi takdirde, yakalanan kişinin haksız yere özgürlüğünden yoksun bırakılması söz konusu olacaktır. Herkes tarafından yapılan yakalamanın yanında, kolluk tarafından da yakalama işlemi gerçekleştirilmektedir. Yine, kolluğun da yakalama yapabilmesi belirli şartlara bağlanmıştır. İzah edilmeye çalışılan bu veri dışında, kim tarafından yapıldığına bakılmaksızın, "soruşturması ve kovuşturması şikayete bağlı suçlarda" şikayetin gerçekleşmesi halinde de yakalama yapılabilir. CMK'da yer alan düzenlemeler incelendiğinde, yakalamanın şartları

97 Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 14.05.2007 tarihli, E:2007/4746, K:2007/5648 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (24.02.2015).

bakımından, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesinde yer alan özgürlük ve güvenlik hakkına ilişkin düzenlemeye uygun bir formatta hükümler getirildiği görülmektedir. Zira AİHS'nin ilgili düzenlemesinde de, kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılması belirli şartlara bağlanmış olup, bahsi geçen bu ilkeler, Türk hukukunda yakalama tedbirinin şartları ile benzerlik göstermektedir.

Yakalanan kişi hakkında yapılacak işlemler Ceza Muhakemesi Kanunu ile ilgili Yönetmelikte düzenlenmiştir. Anılan düzenlemeler birlikte dikkate alındığında, yakalanan kişiye, suç ayrımı gözetmeden, "yakalama sebebi" ve "hakkındaki iddialar" ile "susma ve müdafiden yararlanma, yakalanmaya itiraz etme hakları ve itiraz hakkını nasıl kullanacağı" bildirilir. Aksi takdirde AİHS m.5/2'de yer alan düzenlemeye aykırı bir durum söz konusu olabilir. AİHS m.5/2'de özgürlüğünden yoksun bırakılan kişiye tanınan hakların neler olduğu düzenlenmiştir. Bahsi geçen düzenlemeler göz önünde bulundurulduğunda Türk hukukunda yakalanan kişiye tanınan hakların, işbu Sözleşmeye koşut olduğu yine görülmektedir.

Yakalamanın hakim kararı olmaksızın kişi özgürlüğünü sınırlandıran ağır bir koruma tedbiri olmasının sonucu olarak, yakalanan kişinin bir an evvel hakim karşısına çıkarılması gerekmektedir. AİHS m. 5/3'teki düzenlemede yer alan bu husus, CMK m. 94'te düzenlenmiş ve hakim veya mahkeme tarafından verilen yakalama emri üzerine yakalanan kişinin en geç yirmi dört saat içinde hakim veya mahkeme önüne çıkarılması gerektiği belirtilmiştir. Ancak burada dikkat çeken husus, ilgili maddede herkes tarafından yapılan yakalama bakımından herhangi bir ifadeye yer verilmemiş olmasıdır. Sözü edilen bu durumun nedeni, kanımızca, herkes tarafından yapılan yakalama işleminde yakalanıp kolluğa teslim edilen kişi hakkında Cumhuriyet savcısının emri doğrultusunda işlem yapılması olabilir. Şöyle ki, yakalama işlemi sonrasında Cumhuriyet savcısı kişinin serbest bırakılmasını da emredebilir. O halde, herkes tarafından yapılan yakalamada kişinin hâkim önüne çıkarılmasını gerektirecek bir durumun söz konusu olamayacağının ihtimal dâhilinde olması bu ayrımın yapılmasına neden olmuş olabilir. Aksi takdirde bu kişiler için 24 saatlik sürenin uygulanmaması AİHS m. 5/3'ün ihlaline yol açabilir.

Bir koruma tedbiri olarak "yakalama" açısından AİHS'le bağlantılı bir diğer düzenleme ise, "yakalama tutanağının" düzenlenmesi gerekliliğidir. Yakalama tutanağı, yakalama işleminin hukuka uygunluğunun denetlenebilmesi ve yakalanan kişinin itiraz hakkını kullanabilmesi bakımından önemlidir. AİHS m.5/4'te, yakalanma suretiyle özgürlüğünden yoksun bırakılan herkesin, bu işlemin yasallığı hakkında hızla karar verebilecek ve eğer alıko-

ma yasal değilse, salıverilmesine hükmedebilecek bir mahkemeye başvurma hakkı bulunduğu konusunda açık hüküm bulunmaktadır. Türk hukukunda, CMK'nın ilgili maddesi de, bu durumu gerçekleştirmeye yönelik bir düzenleme olup, burada sulh ceza hâkimine tanınan yirmi dört saatlik sürenin yakalama işleminin yasallığı konusunda hızlı karar verilmesini sağlamak amacıyla getirildiği söylenebilir.

Son olarak, yüksek yargı organlarının yakalama ile ilgili incelemeye konu olan kararlarına bakıldığında, ilk derece mahkemelerinin verdiği kararların çoğunun kişi özgürlüğü lehine bozulduğu görülmektedir. Bozma kararı verilirken de yüksek yargı organlarının, yeri geldiğinde AİHS'in 5. maddesine atıfta bulunduğu ve bunun yanında da yakalama ile ilgili düzenlemeleri detaylı incelediği dikkat çekmektedir. Zira yüksek mahkemenin, "yakalama işleminin" hukuka aykırı olarak yapılmasının sonucunda "kişinin hürriyetinden yoksun bırakma" suçunun oluştuğunu belirttiği kararları da bulunmaktadır. O halde, yüksek mahkemenin temyiz incelemesinde, kişinin özgürlüğünden yana tutum takındığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Kaynakça

- Aksoy İpekçioğlu, Pervin (2007), Yakalama ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(Özel Sayı), 1215-1254.
- Aldemir, Hüsnü (2014), *Yakalama, Gözaltına Alma, Tutuklama, Adli Kontrol-Hürriyeti Kısıtlayan Koruma Tedbirleri*, Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Cengiz, Serkan ve diğerleri (2008), *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*, Ankara: TBB Yayınları.
- Centel, Nur (1992), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama ve Yakalama*, 1. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Centel, Nur ve Zafer, Hamide (2014), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 11. Baskı, Ankara: BetaYayıncılık.
- Demirbaş, Timur (1996), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Karşılaştırmalı Olarak Haksız Yakalama ve Tutuklama, *İzmir Barosu Dergisi*, 61(3), 15-39.
- Eker Kazancı, Behiye (2012), AİHS ve AİHM Kararları Çerçevesinde Yakalama ve Tutuklama Koruma Tedbiri İle Kişi Güvenliği ve Hürriyetinin Sınırlandırılması, *TBB Dergisi*, 98, 75-104.
- Gölcüklü, Feyyaz ve Gözübüyük, Şeref (2013), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, 10. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Güneş, Seyithan, *Teori ve Uygulamada Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği*, 1. Baskı, İstanbul:Kazancı Kitap Ticaret A.Ş.,1998.
- Güzeloğlu, Turan (2008), *AİHM Kararlarının Ceza Yargılaması Yasasına Yansımaları*, www.siyasaliletisim.org/pdf/aihmkararlari.pdf, (22/01/2015).
- Hafizoğulları, Zeki (1995), *İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi*, Ankara Üniversitesi Hukuk

- Fakültesi Dergisi*, 44(1-4), 565-585.
- Hakeri, Hakan ve Ünver, Yener (2013), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 1, 7. Baskı, Ankara: Adalet Yayıncılık.
- Kunter, Nurullah ve diğerleri (2008), *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 16. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Kuzu, Burhan (1985), Türk Anayasa Hukukunda ve Muhtelif Kanunlarda Yakalama Müessesesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 51(1-4), 137-195.
- _____ (1997), Ülkemizde Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Macovei, Monica (2002), *Kişinin Özgürlük ve Güvenlik Hakkı -Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz, İnsan Hakları Kitapçıkları No.5*, Almanya: 1. Baskı.
- Özbek, Veli Özer (2005), *CMK İzmir Şerhi Yeni Ceza Muhakemesi Hukukunun Anlamı (Açıklamalı -Gerekçeli- İctihatlı)*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özbek, Veli Özer ve diğerleri (2014), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Öztürk, Bahri (2000), Şüpheli ve Sanık Hakları - Özellikle Savunma Hakkı, *Yargı Reformu 2000 Sempozyumu Konuşmalar-Bildiriler-Tartışmalar-Belgeler içinde* (668-681), 1. Baskı, İzmir Barosu Yayınları.
- Öztürk, Bahri ve diğerleri (2013), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Rehman, Javaid (2003), *International Human Rights*, 1. Published, London: Pearson Education Limited (Longman).
- Soyaslan, Doğan (2014), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Güncelleştirilmiş 5. Baskı, Ankara: Yetkin Yayıncılık.
- Şafak, Ali ve Bıçak, Vahit (2005), *Ceza Muhakemesi Hukuku ve Polis*, 6. Baskı, Ankara: Roma Yayınları.
- Şahin, İlyas (2003), *Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Yakalama ve Gözaltına Alma*, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tezcan, Durmuş ve diğerleri, (2011), *İnsan Hakları El Kitabı*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Toroslu, Nevzat ve Feyzioğlu, Metin (2012), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Savaş Yayıncılık.
- Tosun, Öztekin (1976), *Türk Suç Muhakemeleri Dersleri Cilt I*, 2.Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Yenisey, Feridun ve Nuhoğlu, Ayşe (2015), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, Ali Kemal (2006), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Gözaltına Alma, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*,14(1), 131-214.
- Yurtcan, Erdener (2005), *Ceza Yargılaması Hukuku*, 1. Baskı, İstanbul: Vedat Kitapçılık.